

Kercaszomor (Őrség) nappali lepkéi (Lepidoptera: Papilionidea és Hesperioidea)

SÁFIÁN SZABOLCS

Természeti Örökségünk Alapítvány, H-9945 Kercaszomor Fő út 57., Hungary,
e-mail: lepkeved@yahoo.co.uk

SÁFIÁN, SZ.: *Butterflies of Kercaszomor (Őrség), Western Hungary (Lepidoptera: Papilionoidea and Hesperioidea)*.

Abstract: The butterfly community, which occupies the mosaic of grasslands and woodlands near Kercaszomor is unique to Hungary and Europe. Not less than 93 butterfly species were recorded here during field surveys between 2004 and 2011, including 6 species listed in the EU Habitats Directive (Natura 2000) and further 18, which are protected by Hungarian legislation. It is also unique to find all European species of the myrmecophilous *Maculinea* blues and species like *Pseudophilotes schiffermuelleri*, *Aporia crataegi*, *Lycaena hippothoe* and *Pyrgus alveus* flying sympatrically, which do not normally occupy the same habitats.

Keywords: butterflies, Kercaszomor, grasslands, *Maculinea teleius*, *Maculinea nausithous*, *Maculinea alcon*, *Maculinea arion*, Natura 2000

Bevezetés

A Kercaszomor község belterületén és a település közvetlen környékén fekvő természetközeli állapotban lévő gyeperdőmozaikos élőhelyeken nemcsak az Őrségben és Magyarországon belül, de Európában is egyedülálló nappali lepke közösség tenyészik. Ennek a lepkefaunának azonban csak töredéke vált ismertté SZABÓKY (1995) összefoglaló munkájában, mert a község általában kimaradt a környéken folyt jelentősebb lepkészeti kutatások célterületei közül (UHERKOVICH 1974-1975). A Kerca-patak menti rétek gazdag lepkevilágát Ambrus András fedezte fel, az ő javaslatára a terület egy része bekerült a Magyar Természettudományi Múzeum, Állattára által koordinált MacMan (*Maculinea* Management) nemzetközi ökológiai és természetvédelmi kutatási programba. A MacMan program keretében Kercaszomoron 2004 és 2007 között folyt nappali lepke felmérés, amely azonban elsősorban a *Maculinea* genuszba tartozó védett hangyaboglárlarka fajok ökológiájának megismerését célozta. 2007 és 2011 között az Őrségi Nemzeti Park felkérésére folytatódott a nappali lepke fauna vizsgálata, 2006 és 2008 augusztusában és 2011 márciusában brit önkéntesekből álló csoport is besegített az adagyűjtésbe. Jelen dolgozatban a Kercaszomorról 2004 és 2011 között kimutatott nappali lepke fajok listája kerül közlésre, a természetvédelmi és/vagy állatföldrajzi szempontból érdekesebb fajok rövid ismertetésével.

Anyag és módszer

A vizsgálati terület Vas megyében, az Őrség területén található, Kercaszomor község-határban, a Kerca-patak mentén. Nyugatról a magyar-szlovén országhatár, keletről a Bajánsenyét-Magyarszombatfával összekötő közút határolja, míg északon és délen a határokat a zárt erdőterületek szegélye szabja meg. A vizsgálati területet az következő UTM (2,5x2,5 km) négyzetek érintik: XM08B3 déli kétharmad része és az XM08B4 északi egyharmada. A külterületek nagyobb része és a belterületek egy kisebb hányada az Őrségi Nemzeti Park területén fekszik (1. ábra). A terület élőhelyeit tekintve igen diverz; a patak völgy kékperjés láprétegeitől a félszáraz dombtetői rétegekig, illetve a bokorfüzesektől, az égerligeteken, szegélycserjéseken keresztül a mészkerülő bükkösökig sokféle élőhelytípus megtalálható.

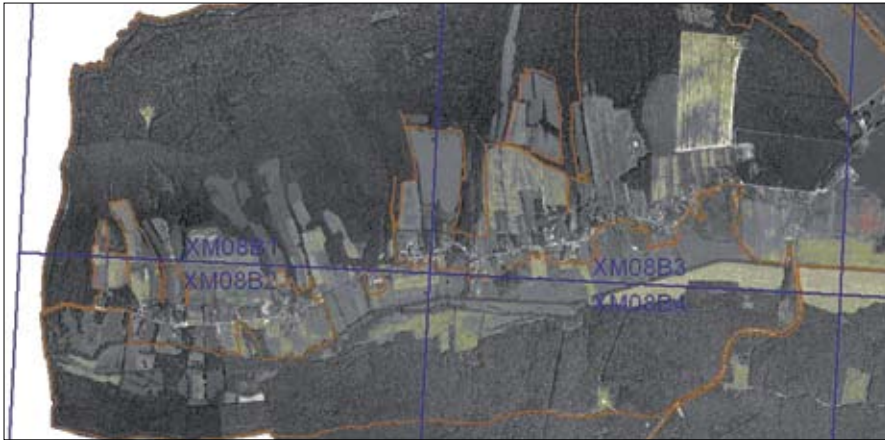
A vizsgálati terület keleti felében a belterülettől (falutól) északra nagyrészt szántóként művelt területek találhatók. A nappali lepkék tekintetében a legfontosabb élőhelyek a gyepekhez kötődnek, kiemelkedő jelentőséggel bírnak a nedves kaszálórétek, amelyekben a különböző növény-asszociációk mellett is közös tulajdonságuk, hogy megtalálható rajtuk az őszi vérfű (*Sanguisorba officinalis*), egyes gyeptípusokban pedig igen magas abundanciát is elérhet (2. ábra). A kiszáradó láprétek kékperjés asszociációihoz több védett nappali lepke is kötődik, mivel ilyen gyepekben tenyészik tömegesen az ördöharaptafű (*Succisa pratensis*) (3. ábra), amely a lápi tarkalepke (*Euphydryas aurinia*) hernyójának tápnövénye, és a kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*), amire pedig a szürkés hangyaboglárka (*Maculinea alcon*) nőstényei petéznek. Szintén fontosak, a délies kitettséggű félszáraz gyepek, amelyeket több, szárazabb élőhelytípust jelző lágyszárúfaj is jellemez. Ilyen rétegekben számos nagyságrendben nyílhat az agárkosbor (*Orchis morio*), illetve gyakran előfordul bennük a védett nagy pacsirtafű (*Polygala major*) és a hegyi kakukkfű (*Thymus pulegioides*). A szárazabb rétek szegélyeire jellemző a csarab (*Calluna vulgaris*) és a gombos zanót (*Cytisus supinus*) előfordulása, illetve a kökényes-galagonyás erdőszegélyek, amelyek szintén fontos nappali lepke élőhelyek, elsősorban a különböző cserjéken fejlődő fajok (*Aporia crataegi*, *Callophrys rubi*, *Satyrrium* spp. stb.) miatt. Az erdőállományok közül jelentős a mészkerülő bükkösök és a gyertyános tölgyesek aránya, ezek szegélyeiben fontos elegyfajokat találunk (pl. rezgőnyár, nyír), amelyek nagy nymphalidák hernyóinak tápnövényei. Mivel a területnek botanikai-természetvédelmi szempontból is különleges jelentősége van, a Kercaszomorhoz tartozó rétek tájtörténeti leírása, részletes botanikai térképezése és a védett növényeinek pontos elterjedése külön közleményekben is ismertetésre kerültek (TÓTH 2004, TÓTH & SZURDOKI 2004).

Az adatgyűjtés elsősorban az általánosan használatos hálós egyeléssel, illetve a lepkék szabadban történő megfigyelésével történt. Ezt egészítette ki az egyes fajoknál igen hatékonyan végezhető petekeresés (pl. *Maculinea alcon*). A fajok állományával kapcsolatos információk, ha nincsenek külön megjelölve, a vizsgálati területre vonatkoznak. A rendszer- és nevezéktan VARGA et al. (2010) munkáját követik.

Eredmények

HesperIIDae

Erynnis tages (Linnaeus, 1758) - Magyarországon általánosan elterjedt, Kercaszomor környékén is gyakori faj.

1. ábra: A Kercaszomor környéki területek légifotón ábrázolva és a területet lefedő UTM négyzetek. Világosbarna vonal jelöli az Őrségi Nemzeti Park határát

Carcharodus floccifera (Zeller, 1847) - Láprétek és üde kaszálók karakterfaja, amelynek hernyója tisztessfü féléken fejlődik (az Őrség és Vendvidék területén elsősorban bakfűvön – *Betonica* (*Stachys*) *officinalis*). Kercaszomor környékén általában nem gyakori, de a kiszáradó lápréteken, üde kaszálókon mindenütt megtalálható, ahol a bakfű tömeges. A lepke nektárforrásként is a lárvális tápnövényt használja.

Pyrgus malvae (Linnaeus, 1758) - Magyarországon és Kercaszomoron is általánosan elterjedt és gyakori faj.

2. ábra: Vértűves kaszálórét, Kercaszomor legelterjedtebb gyepes élőhelytípusa (Fotó: Sáfián Szabolcs)

3. ábra: A kékperjés láprétek, ördőgharaptfüvel és kornistárnicszal a nappali lepkék szempontjából legfajgazdagabb élőhelyek (Fotó: Csontos Gábor)

Pyrgus armoricanus Oberthür, 1910 - Az Őrségben üde kaszálóréteken és fűszáraz gyepekben egyaránt előfordul, általában ritka. Kercaszomoron első példánya 2011 májusában, további két példánya pedig augusztusban került elő. A nőtényt első ízben a Kerca menti réteken sikerült megfigyelni, amint tojásait egyenként az őszi vérfű (*Sanguisorba officinalis*) fiatal tőleveleire helyezi (az irodalomban említett tápnövényei pimpó - *Potentilla* spp.) fajok, amelyre szintén sikerült petézést megfigyelni.

Pyrgus alveus (Hübner, [1803]) - Magyarországon és az Őrség területén egyaránt igen ritka faj, első Őrségi példánya a Kerca menti üde rétekről került elő 2004-ben. További két példány került elő Szalafőrről 2009-ben.

Carterocephalus palaemon (Pallas, 1771) - Hűvösebb domb- és hegyvidékeink lombos erdőszegélyeinek, tisztásainak karakterfaja, Kercaszomor környékén mindenütt előfordul, általában nem gyakori.

Heteropterus morpheus (Pallas, 1771) - Nedves patakmenti láprétek, kiszáradó láprétek és szivárgó vizű domboldalok kaszálórétjeinek karakterfaja. A Kerca mentén mindenütt megtalálható, de csak egyes években gyakori. Védett faj.

Hesperia comma (Linnaeus, 1758) - Általában száraz és fűszáraz gyepterületekhez kötődő faj, amely az Őrség és Vendvidék területén, beleértve Kercaszomor rétjeit, is elterjedt és gyakori.

Ochlodes sylvanus (Esper, 1779) - Lombos erdők, erdőszegélyek, tisztások és magaskórósok általánosan elterjedt és gyakori faja. Kercaszomor környékén minden élőhelytípusban közönséges.

Thymelicus lineola (Ochsenheimer, 1808) - Magyarországon általánosan elterjedt és gyakori faj. Kercaszomoron közönséges.

Thymelicus sylvestris (Poda, 1761) - Magyarországon általánosan elterjedt és gyakori faj. Kercaszomoron közönséges.

Papilionidae

Parnassius mnemosyne (Linnaeus, 1758) - Egyike azoknak a specialista nappali lepkéknek, amelyek fejlődési stádiumai és imágói más élőhelytípust igényelnek. A hernyók a vegyes lomboserdők lágyszárúsztípusában tenyésző keltike (*Corydalis* spp.) fajok leveleit fogyasztják, a lepkék pedig a nyíltabb, napsütötte erdőszegélyeken, erdei tisztásokon, réteken töltik az életük legnagyobb részét. Az imágók aktív viráglátogatók, de a lepkék udvarlása, párzása is a nyílt élőhelyeken történik. Kercaszomoron elsősorban a patak menti réteken találkoztunk példányaival, a keltikék a Kerca-völgyet szegélyező idős tölgy és bükk lomboserdők mellett korábban rendszeresen kaszált, majd mintegy 40-50 éve felhagyott kaszálórétek helyén természetesen kialakult égeres-kocsányostölgyes állományokban tenyésznek. Ide valószínűleg a korábbi szekérutak mentén meghagyott idős tölgy fasorok mentén terjedt. Magyarországon védett faj, szerepel az Európai Unió Élőhely Direktíva (Natura 2000) II. és IV. függelékében.

Iphiclides podalirius (Linnaeus, 1758) - Magyarországon az 1980-as évekbeli megritkulását követően újra elterjedt, Kercaszomoron is gyakori faj. Védett.

Papilio machaon Linnaeus, 1758 - Magyarországon általánosan elterjedt, Kercaszomoron általában nem gyakori faj. Védett.

Pieridae

Colias hyale (Linnaeus, 1758) - A Kerca mentén rendszeres, de nem gyakori faj, elsősorban szárazabb réteken figyelhető meg.

Colias erate (Esper, [1805]) - Az Őrség területéről korábban nem volt ismert, 2005 igen száraz augusztusában több példány is előkerült a Kerca-menti rétekről, mindenféle gyeptípusból. Valószínűleg alkalmi vándorlás során jutott el az Őrségbe, mivel 2005 után nem voltak újabb adatai.

Colias croceus (Geoffroy in Fourcroy, 1785) - Vándor faj, amely a Kerca-menti réteken rendszeresen, melegebb nyarak alkalmával nagyobb számban is megjelenik.

Gonepteryx rhamni (Linnaeus, 1758) - Elterjedt és gyakori faj, lárvális tápnövénye, a kutyabenge (*Frangula alnus*) a Kerca-menti ligeterdők szegélyében tömegesen tenyészik.

Leptidea sinapis (Linnaeus, 1758) és *Leptidea reali* Reissinger, 1989 - A két faj, markomorfológiai jegyek alapján nem elkülöníthető, Közép-Európában azonos élőhelyeken tenyésznek. Szlovéniai vizsgálatok alapján a szomszédos Goričko Tájpark határmenti területein a két faj nagyjából azonos gyakorisággal mindenfelé előfordul (Verovnik szóbeli közlés). A Kercaszomor környéki összes élőhelytípusban megtalálhatók.

Aporia crataegi (Linnaeus, 1758) - Őrségi előfordulása atipikus, a faj elsősorban melegebb dombvidékeken és az Alföldön elterjedt. Itteni kisebb kolóniái rendszeresen áttelepülnek, Kercaszomoron egyes években lokálisan gyakori majd évekre eltűnik.

Pieris brassicae (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt, Kercaszomoron csak egyes években gyakoribb faj.

Pieris rapae (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Pieris napi (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Pontia edusa (Fabricius, 1777) - Melegkedvelő faj, az Őrségben, így Kercaszomoron is csak belső vándorlások alkalmával, egyesével jelenik meg.

Anthocharis cardamines (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Riodinidae

Hamearis lucina (Linnaeus, 1758) - Erdőszegélyek, tisztások karakterfaja, ilyen jellegű élőhelyeken Kercaszomor környékén sem ritka.

Lycaenidae

Lycaena dispar rutilus (Werneburg, 1864) - Kercaszomoron elterjedt és gyakori, mind a patakmenti lápréteken, mind a szárazabb rétek szegélyeiben. Árokpartokon erdőszegélyekben növvő lósóska (*Rumex* spp.) fajokon tojásai rendszeresen található. A második nemzedék példányai sokszor igen kicsik, akár *L. phlaeas* méretűek. Védett faj, szerepel az Európai Unió Élőhely Irányelv II. és IV. függelékében.

Lycaena phlaeas (Linnaeus, 1761) - Szárazabb, bolygatottabb területek lepkéje. Kercaszomoron rendszeres, de nem gyakori.

Lycaena hippothoe (Linnaeus, 1761) - Kercaszomoron először 2011 augusztusában került elő. Elképzelhető, hogy az Őrség területén korábban elterjedtebb faj (SZABÓKY 1995, BÁLINT et al. 2006) itteni állománya sokáig az észlelési küszöb alatt maradt, vagy a rétek kezelésének elmaradása miatt esetleg ki is pusztult, most megtalált példányai pedig a szomszédos Magyarországra felől telepedtek meg az ismételt kezelés alá vont területeken. Az Őrségben és a Vendvidéken legjellemzőbb élőhelyei patakmenti és kiszáradó láprétek kékperjés asszociációi (pl. *Succisio-Molinetum*), a kercaszomori példányok is ilyen élőhelyfoltok mellől kerültek elő. Az őrségi populációk kétnemzedékesek, amely forma Magyarország délnyugati-nyugati területeiről került leírásra ssp. *sumadiensis* (SZABÓ 1956). E forma taxonómiai validitása vitatott, a legújabb hazai fajlista érvényesnek ismeri el (VARGA et al. 2010). Védett.

Lycaena tityrus (Poda, 1761) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Lycaena virgaureae (Linnaeus, 1758) - Igen hosszú rajzásidejű faj, első példányai már június elején kikelhetnek, egyes nőstények pedig még szeptember első napjaiban is repülnek. Elképzelhető, hogy ezek a példányok a melegebb időszakban aestiválnak. Kercaszomoron nedvesebb és szárazabb réteken és erdőszegélyekben egyaránt megtalálható, egyes években gyakori.

Neozephyrus quercus (Linnaeus, 1758) - Nyár közepén, nyílt állásban növvő tölgyek koronájában lehet legkönnyebben megfigyelni a lepkét, ahol az esti órákban a hímek nagy sebességgel repkednek a koronában, gyakran egymást üldözve. Kercaszomoron tölgy fasorokban, legelők tölgyfáin rendszeresen megfigyelhető. Egyes nőstények még szeptember elején is repülnek.

Thecla betulae (Linnaeus, 1758) - Az imágó ritkábban kerül szem elé, főleg frissen kelt hím példányai látogatnak virágokat, a lepkék egyébként a bokrok csúcsán és fák koronájában tartózkodnak. Viráglátogató példányai Kercaszomoron az invazív óriás aranyvesszőn (*Solidago gigantea*) is megfigyelhetők, de főleg ernyősökön szívoogat. Tojásait télen és tavasszal a kökény virágbontásáig lehet legkönnyebben megtalálni, a nőstény a fehér petéket egyesével vagy kettesével, viszonylag alacsonyan (1-2 m), vékony ágakra, rügyek mellé rakja.

Callophrys rubi (Linnaeus, 1758) - Kercaszomoron ritka, általában egyesével került elő.

Satyrrium w-album (Knoch, 1782) - A faj Kercaszomoron és az Őrségben is igen ritka, a három kercaszomori példányon kívül egyetlen recens adata ismert Apátistvánfalváról (BÁLINT et al. 2006). Bár a szilfavész megtizedelte a hernyók tápnövényének állományait, Kercaszomoron pár vénicszil (*Ulmus laevis*) egyed túlélte a szilfa-pusztulást, a faj tenyésztését lokálisan e pár egyed biztosíthatja. Védett faj.

Satyrrium pruni (Linnaeus, 1758) - Kökényes szegélycserjések karakterfaja, déli kitettségű erdőszegélyek mentén Kercaszomor környékén sem ritka.

Satyrrium ilicis (Esper, 1779) - Fiatal tölgyesekben, erdei tisztásokon, erdőszegélyekben rendszeresen megfigyelhető, védett faj.

Satyrrium acaciae (Fabricius, 1787) - Kökényen fejlődő faj, amely Kercaszomoron fűlszáraz gyepek délies kitettségű, kökényes erdőszegélye mentén rendszeresen megfigyelhető.

Celastrina argiolus (Linnaeus, 1758) - Erdőszegélyek és bokorsávok karakterfaja, általában nem gyakori.

Cupido argiades (Pallas, 1771) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Pseudophilotes schiffermuelleri (Hemming, 1929) - Az Őrségre újként 2007-ben kimutatott faj Kercaszomoron csak 2009 májusában került elő, rendszeresen kaszált soványfűvű gyepekből. Kercaszomoron tápnövénye, a hegyi kakukkfű (*Thymus pulegioides*) inkább a szárazabb gyepekben fordul elő, amelyek a kaszálások elmaradása miatt részben beerdősültek, részben pedig elgyomosodtak.

Glaucopsyche alexis (Poda, 1761) - Az Őrség a faj atipikus előfordulása; míg melegebb makroklimában általában gyakoribb, addig az Őrség viszonylag hűvös és nedves vidékén, így Kercaszomoron is igen ritka, csak egyesével került elő.

Maculinea alcon ([Denis & Schiffermüller], 1775) - Patakmenti kékerperjés és kiszáradó láprétek, soványfűvű kaszálók karakterfaja. A nőtények a kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*) virágára és hajtásaira petéznek, a hernyók kikelés után a virágban rágnak, nagyjából két hét, egy hónap közötti időszakban a virágból kirágva a földre ejtik magukat, ahol fullánkos vöröshangya (*Myrmica*) dolgozók gyűjtik be őket. Onnantól kezdve a hangyabolyban fejlődnek, a hangyadolgozók etetik őket bábozódásig. A Kercapatak völgyében az Őrség egyik legnagyobb állománya tenyészik, egyes réteken száz fölötti tárnics tövön több ezer tojást lehet megszámlálni. A hernyók túlélési arányai nem ismertek. Védett faj.

Maculinea arion (Linnaeus, 1758) - Kercaszomoron és az Őrségben is igen ritka, melegkedvelő faj, itteni előfordulása atipikus. Imágói július elején jelennek meg, a nőtényei pedig a hegyi kakukkfűre (*Thymus pulegioides*) petéznek. A *M. arion* tenyészterületei délies kitettségű félszáraz gyepek, amelyek Kercaszomor környékén a legveszélyeztetettebb élőhelyek között vannak. Az 1970-es években legnagyobb részüket beerdősítették, a rendszerváltás követően a megmaradt gyepek kezelésével felhagytak, azok jórészt beerdősültek. A *M. arion* hazánkban védett faj, szerepel az Élőhely Irányelv IV. függelékében.

Maculinea nausithous (Bergsträsser, 1779) - Bár Kercaszomor nagykiterjedésű vérfüves kaszálóin és láprétjein sokfelé tenyésző faj, inkább azok szegélyeire és magaskórósodó rétfoltokhoz kötődik. Ritkábban kaszált árokpartokon is megfigyelhető, mindenütt az tápnövényéhez az őszi vérfűhöz (*Sanguisorba officinalis*) kötődve. A nem aktív imágók szinte mindig a vérfűfejekre pihennek, éjszakáznak, de a vérfű a lepke fő nektárforrása is. Hazánkban védett faj, szerepel az Élőhely Irányelv II. és IV. függelékében.

Maculinea teleius (Bergsträsser, 1779) - Az előző fajhoz hasonlóan nőtényei vérfűre petéznek. A Kerca menti vérfüves réteken rajzáscsúcsán (július közepe) domináns faj, Kercaszomoron több ezres állománya tenyészik. Mind a négy *Maculinea* fajnak különleges hangyagazdás fejlődése van, amellyel hazai szakirodalmak is foglalkoznak (pl. TARTALLY & VARGA 2008). Hazánkban védett faj, szerepel az Élőhely Irányelv II. és IV. függelékében.

Plebejus argus (Linnaeus, 1758) - A Magyarországon általánosan elterjedt faj Kercaszomor környékén ritka.

Plebejus argyrognomon (Bergsträsser, 1779) - A Magyarország területén általánosan elterjedt és gyakori faj, az Őrségben és Kercaszomor környékén egyaránt igen ritka. Kercaszomorról eddig egyetlen, nőtény példány került elő. Az Őrség hűvösebb klímája nem kedvez az egyébként melegkedvelő fajnak.

Plebejus idas (Linnaeus, 1761) - Magyarország hegy és dombvidékein szórványosan előforduló, ritka faj, amely Kercaszomoron rendszeres, félszáraz domboldalakon és patak menti réteken egyaránt előfordul. Védett.

Aricia agestis ([Denis & Schiffermüller], 1775) - A napvirágon (*Helianthemum* spp.) fejlődő faj Kercaszomor környékén általában ritka.

Cyaniris semiargus (Rottemburg, 1775) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Polymmatius icarus (Rottemburg, 1775) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Nymphalidae

Limenitis populi (Linnaeus, 1758) - A nagy nyárfalepke őrségi előfordulásai az Alpokkal való kapcsolatot jelzik. Az Őrségben, így Kercaszomoron is igen ritkán megfigyelhető faj, eddig három itteni előfordulásáról tudunk. Kercaszomori tenyészését elősegítheti a felhagyott szántókon, réteken és a határsávban spontán kialakult pionírerdő, amelyben gazdagon tenyészik a nagy nyárfalepke hernyójának tápnövénye, a rezgőnyár (*Populus tremula*). Védett faj.

Neptis rivularis (Scopoli, 1763) - Az Őrségben és Kercaszomoron is igen ritka lepke. Általában egyesével figyelhető meg, Kercaszomoron elsősorban kertben ültetett gyöngyvessző (*Spiraea* sp.) bokrokon és tündérfürtön (*Aruncus dioicus* = *sylvestris*) tenyészhet. Védett faj.

Neptis sappho (Pallas, 1771) - Kercaszomor környékén általánosan elterjedt, valószínűleg az akác kisebb foltokban való jelenléte miatt, ugyanis eredeti lárvális tápnövényei, különböző lednek (*Lathyrus* spp.) mellett sok helyen a behurcolt akácon (*Robinia pseudoacacia*) is kifejlődik (JUTZELER et al. 2000). Védett faj.

Argynnis paphia (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Argynnis adippe ([Denis & Schiffermüller], 1775) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Argynnis aglaja (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Issoria lathonia (Linnaeus, 1758) - Kercaszomor környékén csak melegebb időszakokban megtelepedő, vándorfaj.

Brenthis daphne ([Denis & Schiffermüller], 1775) - Erdőszegélyek mentén mindenütt gyakori faj.

Brenthis ino (Rottemburg, 1775) - Elsősorban patakmenti magaskórósokban tenyészik, hernyója itt a társulásalkotó réti legyezőfü (*Filipendula ulmaria*). A rétek rendszeres kaszálásának elmaradása segíti őrségi állományait, mivel a szukcesszió hatására nagyterületű legyezőfü állományok alakultak ki. A Kerca menti réteken gyakori faj. Védett.

Boloria dia (Linnaeus, 1767) - Általánosan elterjedt faj, de nem gyakori.

Boloria selene ([Denis & Schiffermüller], 1775) - Lápréteken, nedves kaszálóréteken egyaránt előforduló, gyakori faj. Védett.

Apatura ilia ([Denis & Schiffermüller], 1775) - A Kerca-patak menti füzesekben gazdag állománya tenyészik, május végén, június elején kelő első nemzedéke nem ritka. Augusztus elején szintén találkozhatunk frissen kelt példányaival, de jóval kisebb egyedszámban. Védett faj.

Apatura iris (Linnaeus, 1758) - Kercaszomor környékén igen ritka, frissen kelt hím egyedei kerülnek néha szem elé, amint nedves talajon szívogatnak. Lárvális tápnövényei bokorfűzek (*Salix* spp.), amelyek gazdagon tenyésznek a Kerca patak menti réteken, azok szegélyében. Védett faj.

Euphydryas aurinia (Rottemburg, 1775) - Az Őrség egyik veszélyeztetett lepkefaja, az Őrség lepkefaunáját taglaló összefoglaló munka óta eltelt időben igen nagy területről eltűnt. Az eltűnésének elsődleges oka a láprétek és üde kaszálórétek kezelésének (kaszálásának) elmaradása, és a kezelés hiányában fellépő szukcesszió. A sovány- és magasfűvű kaszálórétek 10-15 év alatt elgyomosodnak, átalakulnak magaskórós vagy magassásos társulásokká, illetve behurcolt özönnövények inváziójának áldozatává válnak. Az ilyen jellegű átalakult élőhelyek elszegényednek, a gazdag vegetációjú társulásokból sok érté-

kes lágyszárú faj mellett a lápi tarkalepke lárvális tápnövénye, az ördögharaptafű (*Succisa pratensis*) is eltűnik. A Kerca-patak menti rétek közül a lápi tarkalepke kizárólag a rendszeresen kaszált parcellákon maradt meg, a pár hektárra zsugorodott réteken azonban még gazdag állománya tenyészik. A lápi tarkalepke hazánkban védett és szerepel az Európai Unió Élőhely Irányelv II. és IV. függelékében is.

Melitaea cinxia (Linnaeus, 1758) - Itálánosan elterjedt, de általában nem gyakori faj.

Melitaea diamina (Lang, 1789) - Kercaszomor egyik ritka tarkalepkéje, amely elsősorban a patakmenti magaskórós társulásokhoz kötődik, csakúgy, mint tápnövénye az orvosi macskagyökér (*Valeriana officinalis*). Részleges második nemzedékéről (augusztus-szeptember) a hazai irodalomban nincsenek adatok (GOZMÁNY 1968).

Melitaea didyma (Esper, 1778) - Kercaszomoron szárazabb domboldali rétek karakterfaja, ahol lokálisan gyakori is lehet.

Melitaea phoebe ([Denis & Schiffermüller], 1775) - Általánosan elterjedt, egyes években gyakori faj.

Melitaea athalia (Rottemburg, 1775) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Melitaea aurelia Nickerl, 1850 - Szárazabb domboldali rétek és soványfűvű rétek karakterfaja, általában lokális és ritka. 2010 augusztusában talált egyedei részleges, második nemzedékét igazolják, amely valószínűleg elnyúló meleg nyarakon jelenik meg.

Melitaea britomartis Assmann, 1847 - Szárazabb domboldali rétek és soványfűvű rétek karakterfaja, általában lokális és ritka. 2011 szeptemberében talált egyedei részleges, második nemzedékét igazolják, amely valószínűleg elnyúló meleg nyarakon jelenik meg.

Araschnia levana (Linnaeus, 1758) - Nitrogénben dús talajú csalános erdőszegélyekben és magaskórósokban mindkét nemzedéke gyakori.

Nymphalis io (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt és gyakori faj. Védett

Nymphalis (Aglais) urticae (Linnaeus, 1758) - Főleg a hűvösebb, csapadékos években gyakoribb faj. Védett.

Nymphalis polychloros (Linnaeus, 1758) - Ritka faj, az első két adata 2002. március 8-áról származik, a főút mellett a Kerca régi hídjá mellett két áttelelt példány napozott. Utána hosszú szünet után 2011 tavaszán több áttelelt példány, illetve május végén hernyója és bábja is előkerült. Júniusban és július elején Kercaszomoron több példánya is repült vagy a talajon szivogatott, aestiváló példánya pedig üresen álló épületből került elő. Védett faj.

Nymphalis antiopa (Linnaeus, 1758) - Az ország legnagyobb területén ritka faj, a Kerca-völgyben alacsonyabb egyedszámban rendszeresen előfordul. Az Alpokalja átmeneti klímája és a pionír erdőkben jelenlévő nyírek egyaránt elősegítik folyamatos tenyésztését. Védett.

Nymphalis (Polygonia) c-album (Linnaeus, 1758) - Nitrogénben dús talajú csalános erdőszegélyekben és magaskórósokban mindkét nemzedéke gyakori.

Vanessa atalanta (Linnaeus, 1758) - Általában gyakori vándorfaj. Védett

Vanessa cardui (Linnaeus, 1758) - Általában gyakori vándorfaj.

Pararge aegeria (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Lasiommata megera (Linnaeus, 1767) - Általánosan elterjedt, de nem gyakori faj.

Lasiommata maera (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt, de nem gyakori faj.

Coenonympha arcania (Linnaeus, 1761) - Erdőszegélyek, tisztások gyakori karakterfaja.

Coenonympha glycerion (Borkhausen, 1788) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Coenonympha pamphilus (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Aphantopus hyperantus (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Maniola jurtina (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Melanargia galathea (Linnaeus, 1758) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Erebia medusa ([Denis & Schiffermüller], 1775) - Az Alpokalja hegyvidéki jellegű

kaszálórétjein többfelé előfordul (pl. Soproni-hegység), az Őrségben általánosan elterjedt, de a Belső-Őrség alacsonyabban fekvő tájain nem gyakori. Kercaszomoron leginkább a zártabb és hűvösebb patakmenti réteken fordul elő szórványosan.

Minois dryas (Scopoli, 1763) - Általánosan elterjedt és gyakori faj.

Brintesia circe (Fabricius, 1775) - Általánosan elterjedt, de csak egyes években gyakori faj. Érdekes megfigyelés, hogy a júniusban kikelő nőstények júliusban aestiválnak, és augusztusban jönnek újra elő.

Diszkusszió

Kercaszomor környékén 93 nappali lepke fajt sikerült kimutatni, ami ilyen kis területen hazai viszonylatban is kiemelkedő. V. SIPOS & VARGA (2007) Őrségi és vendvidéki kaszálóréteken végzett felméréseik során 40 és 66 közötti fajszámot találtak, azonban az ő vizsgálatuk 1-1 élőhelytípusra koncentrált. A Kercaszomoron kimutatott fajgazdagság jelentőségét tovább növeli, hogy kimagasló a természetvédelmi jelentőségű fajok száma: az Élőhely Irányelv függelékeiben szereplő fajok közül 6 faj tenyészik a területen, további 18 faj pedig hazai jogszabályok által védett. Az Őrség átmeneti klímájának, a domborzati- és vízviszonyoknak köszönhetően olyan fajok is együtt tenyésznek itt, amelyek élőhelyhasználatuk alapján általában nem találkoznak; különleges pl. a négy európai hangyboglárka szimpatrikus előfordulása, vagy a *P. alveus*, *A. crataegi*, *P. schiffermuelleri* és a *L. hippothoe* együttes tenyészése. Fontos kiemelni az élőhelyek kiterjedésének sajátosságait. Míg Kercaszomor környékén a szárazabb réttípusok veszélyeztetve vannak, elsősorban a felhagyás és spontán erdősülés által, addig a nedves kaszálórétek és láprétek viszonylag jó állapotban találhatóak, illetve nagykiterjedésűek és átjárhatóak, biztosítva ezzel a nedves réteken tenyésző fajok metapopulációinak fennmaradását.

Köszönetnyilvánítás

Köszönet jár az adatgyűjtésben vagy egyéb módon segítséget nyújtó kollégáknak, barátoknak, önkénteseknek: Ambrus András, Csontos Gábor, David Dennis, Gergely Viktória, Horváth Ágnes, Horváth Bálint, Kiss Szilárd, Kőrösi Ádám, Mike Williams, Örvössy Noémi, Paul Butter, Peregovits László, Peter Davey, Prondvai Edina, Scherer Zoltán, Szegedi Balázs, Szentirmai István, Tony Simpson és Vozár Ágnes.

Irodalom

- BÁLINT ZS., GUBÁNYI A., PITTEK G. 2006: Magyarország védett pillangóalakú lepkéinek katalógusa a Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteménye alapján – A nappali lepkék elterjedése I - MTM, Budapest 136 pp.
- GOZMÁNY L. 1968: Nappali lepkék – Diurna - Magyarország Állatvilága, XVI (15) – Akadémiai Kiadó, Budapest 204 pp.
- JUTZELER, D., HÖTTINGER, H., MALICKY, M., REBEUSEK, F., SALA, F., VEROVNIK, R. 2000: Biology of *Neptis sappho* (Pallas, 1771) based on the monograph by Timpe & Timpe (1993) and its actual distribution and conservation status in Austria, Italy and Slovenia (Lepidoptera: Nymphalidae) – *Linneana Belgica* 17 (8): 315-332.
- SZABÓKY CS. 1995: Az Őrség lepkefaunája (Lepidoptera). In: VIG, K. (szerk.): Az Őrségi Tájvédelmi Körzet Természeti Képe I. – Savaria, A Vas Megyei Múzeumok Értesítője, Pars historico-naturalis 22/2. 83-154.
- TARTALLY A., VARGA Z. 2008. Host ant use of *Maculinea teleius* in the Carpathian Basin (Lepidoptera: Lycaenidae) – *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 54: 257-268.
- TÓTH Z. 2004: A Kerca-patak melléki rétek (Kercaszomor, Belső-Őrség) jelene és múltja. Esettanulmány természetvédelmi célú kezelések megalapozásához – *Tájékológiai lapok* 2(2): 313-339.
- TÓTH Z., SZURDOKI E. 2004: Részletes vegetációtérképezés a Belső-Őrség területén – *Tájékológiai lapok* 2(1): 77-107.
- UHERKOVICH Á. 1974-1975: Az Alpokalja nagylepkéinek (Macrolepidoptera) faunisztikai alapvetése (Nyugat-Magyarország nagylepkéfaunája II.) – Savaria, A Vas Megyei Múzeumok Értesítője 9-10: 27-55.
- V. SIPOS J., VARGA Z. 2007: Gyepársulások és nappalilepke-együttesek. In: FORRÓ L. (szerk.): A Kárpát-medence állatvilágának kialakulása – Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest 357-368.
- VARGA Z. (szerk.) 2010: Magyarország nagylepkéi. *Macrolepidoptera of Hungary* - Heterocera Press, Budapest 253 pp.

